

16. Назарова В.В. Надгробки XIX – початку XX ст. єврейського кладовища міста Глухова як об'єкти культурної спадщини: дис. канд. іст. наук: 26.00.05. Київ, 2019. 222 с.

17. Первая Всеобщая перепись населения Российской империи. 1897 г. / Изд. Центр. стат. ком. М-ва вн. дел; Под ред. Н.А. Тройницкого. 1-89. [Санкт-Петербург], 1899-1905. XLVIII. Черниговская губерния. 1905. [4], XXVI, 341 с.

18. Уманец Ф. Село Уланов. *Древняя и новая Россия. Ежемесячный исторический иллюстрированный сборник*. Выпуск № 8. Санкт-Петербург, 1879. С. 286–305.

Наук. керівн.: Гриценко А. П., доктор. пед. наук, доцент

Завгородня Антоніна

ПОЛІТИКА РУСИФІКАЦІЇ В УРСР В СВІТЛІ ЩОДЕННИКІВ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

У статті розкрито високий рівень русифікації України 1970-х – 1980-х рр. на основі щоденника відомого українського письменника та громадського діяча Олесь Гончара.

Ключові слова: *русифікація, письменник, Олесь Гончар, українська мова, щоденник.*

Олександр, відомий також як Олесь, Гончар народився 3 квітня 1918 року в селі Суха, що нині знаходиться у Кобеляцькому районі Полтавщини, в сім'ї робітників. У період з 1933 по 1937 роки він навчався в Харківському технікумі журналістики ім. М. Островського. Після завершення навчання працював учителем в Мануйлівці та в обласній молодіжній газеті «Ленінська зміна». З 1937 року почав активно публікуватися, зокрема в «Ленінській зміні», «Літературній газеті», «Піонері», «Комсомольці України» та «Молодому більшовику». Між 1959 і 1971 роками Олесь Гончар очолював Спілку письменників України. З 1959 по 1986 роки він займав посаду секретаря правління Спілки

письменників СРСР. Крім того, він був депутатом Верховної Ради як СРСР, так і УРСР [1].

Його твір «Людина і зброя» (1960) отримав Державну премію УРСР ім. Т. Г. Шевченка у 1962 році. У 1961 році він випустив збірку есе «Японські етюди», а у 1963 році - роман у новелах «Тронка» (Ленінська премія, 1964). На V з'їзді письменників України у 1966 році Олесь Гончар виступив з доповіддю «Дума про велике». У 1968 році був опублікований роман «Собор». Протягом 1970-1976 років автор створив такі твори: роман «Циклон» (1970), збірник статей «Про наше письменство» (1972), повість «Бригантина» (1973), роман «Берег любові» (1976) [1].

Олесь Гончар відмічав гостру політику лінгвоциду, що проводилася щодо української мови в УРСР. Він ділився своїми враженнями в щоденнику, записуючи, зокрема, 26 липня 1973 року: «Палац «Україна». Вручення ордена Дружби народів республіці. На всіх урочистостях ні одного слова українською! Дружба, мов заборонена, немов Валуєвський указ воскрес. Зате конкурс в холопстві, де лаври першості, схоже, здобув одеський Козир. Високого гостя обливали такою патокою, що слухати було невиразно. Мова – наче заборонена, ніби Валуєвський указ воскрес. І ніхто не знайшовся, хто б нагадав або підказав... Інший (харківський, у президії): він аж умліває від радості холопства, демонструє своє підданство перед усіма, вбирається в це холопське веселий екстаз. «Великі пігмеї» - це не погана назва для роману» [3, с. 154].

Олесь Гончар розумів, що процес дерусифікації спрямований, насамперед, на українську молодь і, фактично, призводить до руйнування майбутнього українського народу. У своєму щоденнику від 14 жовтня 1978 року він зафіксував: «Факти неухвалення до рідної мови залишають негативний слід. Вони завдають шкоди літературі та суспільству в цілому. Перехід на суржик означає розкол душі, її збіднення і, врешті-решт, може призвести до порожнечі серед молоді. Перекотиполе - це вже не повноцінна людина!» [3, с. 353].

Олесь Гончар усвідомлював, що захист української мови потребує широкої публічності. У своєму «Щоденнику» від 14 лютого 1986 року письменник зафіксував: «Газета «Правда» звернулася з проханням написати статтю до відкриття XXVI з'їзду (КПРС). Два дні виникало слово в муках (Валя мусила тричі передруковувати). Тема стосувалася національного питання, зокрема, ігноруванням чиновництвом української мови. Правдивці з Києва говорять, що вийшло добре. До головного редактора «Правди» передали моє прохання з корпункту: обійтись без хірургічних втручань. Але як там вирішать – невідомо» [4 с. 82].

Письменник старався ознайомити своїх колег-письменників з інших республік СРСР з проблемою дискримінації української мови в УРСР. У своєму «Щоденнику» від 12 березня 1986 року він зафіксував: «Приймали гостей Шевченківського району. Особливо рухливі були китаянка і індієць. Для них земля Шевченка - це справжнє відкриття. Російський поет Валентин Устинов теж вперше в Україні. Він сказав: «Я думав, що все знаю про Україну, а зараз побачив - нічого не знаю». Під час виступу під час обіду він висловив здивування тим, що українську мову необов'язково вивчати в школах» [4, с. 85].

Таким чином, щоденникові записи О. Гончара є важливим історичним джерелом, яке відображає високий рівень русифікації України в 1970 – 1980-х років.

Список використаних джерел та літератури

1. Біографія, життя та творчість Гончара Олесь Терентійовича. Бібліотека української літератури. URL: <https://cutt.ly/vwDlzcY6> (дата звернення 01.12.2023).
2. Гончар О. Щоденники у 3-х т. Том 1: 1943 – 1967; упоряд., підгот. текстів, іл. матеріалу В. Гончар. Київ : Веселка, 2002. 455 с.
3. Гончар О. Щоденники у 3-х т. Том 2: 1968-1983; упоряд., підгот. текстів, іл. матеріалу В. Гончар. Київ: Веселка, 2003. 607 с.
4. Гончар О. Щоденники у 3-х т. Том 3 : 1984-1995; упоряд., підгот. текстів, іл. матеріалу В. Гончар. Київ : Веселка, 2004. 606 с.

Наук.керів.: Крижанівській В. М., канд. іст. наук